

Festschrift
To Commemorate the 80th Anniversary of
Prof. Dr. Talat Tekin's Birth
ISSN 1226-4490

International
Journal of
Central
Asian Studies

Volume 13 2009

Editor in Chief
Choi Han-Woo

The International Association of Central Asian Studies
Korea University of International Studies

Kosova'da Türkoloji Eğitimi

S. Dilek Çelik

Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Özet: Kosova, 1912 Osmanlı egemenliğinden sonra Türk dili ile yapılan eğitim hakkına uzun yıllar sahip olamamıştır. 1912 ve 1940'lı yıllar arasında bölge, çok kültürlü, çeşitli milletlerden oluşan ama Sırpların egemenliğinde bir yönetim biçimi benimser. 1945 yılında, Eski Yugoslavya Federasyonu'nun kurulması ile birlikte bu federasyon içerisinde yer alan milletler kendi dillerinde eğitim hakkı kazanmaya başlamışlardır. Türkler bu hakka gecikmeli de olsa 1951 yılında sahip olabilirler. Kosova, Eski Yugoslavya Federasyonu içerisinde önce özerk bir bölge olarak resmen tanınmıştır. Federasyonun dağılmasından sonra, 1990'lı yıllar içerisinde Sırp ve Arnavut kökenliler arasındaki etnik farklılıklar ve siyasi baskı sonucu alevlenen savaşın ardından bölgenin statüsü değişmiş ve sorumluluk Birleşmiş Milletler'e devredilmiştir. Osmanlı sonrası, 1912 ile 1945 yılları arasındaki karanlık dönem bir yana bırakılacak, sonraki yıllarda da yaşanan iktidar problemleri ve kültürler arası çatışma Türklerin ana dilindeki eğitimini etkilemiş olsa da, Türkler, bu bölgede, 1951 yılından 1991 yılına kadar resmi olarak ana dillerinde eğitim hakkını kullanmışlardır. 1991 sonrası dönemde Türkçe eğitim veren kurumlarda azalma dikkati çekmektedir. 1950'li yıllardan beri statüsü her ne olursa olsun Kosova'da, Türkçe eğitim sınırlı da olsa devam etmiş, yüksek öğrenim düzeyinde eğitim öğretim yapılmıştır. Bu çalışmada sadece, Türkçe yüksek eğitim konusu üzerinde durulacak, detayları ile bu konu işlenecektir. Günümüzde yüksek öğrenim düzeyindeki Türkoloji eğitimi bir tek Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde yapılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kosova, Türkoloji, Priştine, Prizren, TİKA.

Abstract: Kosova could not be able to provide education in Turkish language for a long time after the Ottoman rule since 1912. However, it has been under the dominance of Serbians between 1912 and 1940, although it had a multi ethnic and multi culture structure. In 1945 with the foundation of Federal Republic of Yugoslavia, all the communities inside it started to gain their rights for education in their mother tongues. The Turks could gain this right in 1951 with a slight delay. At first, Kosova has been legally recognised as an autonomous region inside the former Yugoslav Federation.

After the disintegration of the Federation in 1990's and the war between the Serbians and Albanians due to the ethnic differences and political pressure the status has changed and the responsibility has been handed over by the United Nations. Apart from the fact that the period between 1912 and 1945 after the Ottomans has been the dark period the turks could legally benefit from the right of education in mother tongue from 1951 to 1991, in spite of the fact that some governmental problems or intercultural conflicts in the following years affected the education in Turkish language. It strikes attention that there has been a decrease in the number of people studying in Turkish after 1991. Even if the education in Turkish language in Kosova was limited, it has continued since 1950's regardless of the status, and there was an instruction in Turkish language in higher education as well. It will be focused on the subject of higher education and analysed in detail in this paper. At present, Turcology education in the level of higher education is being given only at the University of Pristina, in the faculty of Philology, in the department of Turkish Language and Literature.

Key words: Kosova. Turcology, Pristine, Prizren, TİKA.

0. Kosova'da Türkçe eğitim ve öğretim, köklü bir tarihî geleneğe sahiptir. Osmanlıların bu bölgeye gelişi ile başlayan Türkçe eğitim, günümüze kadar aşağıda belirttiğimiz şekilde, dört dönem içerisinde incelenebilmektedir:

1. Osmanlı Dönemi (1455-1912): Osmanlı döneminde eğitim, 1912 yılında, Balkan Savaşları'nın başlamasına kadar etkinliğini sürdürmüştür. Bu eğitim, Anadolu topraklarında yapılan eğitime paralel olarak, Osmanlı eğitim sistemi dahilinde, bir elden ve düzenden gerçekleştirilmiştir.

2. Yugoslavya Krallığı Dönemi (1912-1945 veya 1951): Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Balkan Savaşı'nda (1912), Balkan İttifakı karşısında yenilgiye uğrayınca Kosova, Sırbistan Krallığı sınırları içerisinde kalmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1 Aralık 1918 yılında, Kosova'nın da dahil olduğu Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı önce SHS Krallığı adını alırsa da, 1929 yılında Yugoslav Krallığı ismini alır. Bu dönemde, Kosova'da eğitim öğretim süreci içerisinde Türkler, ana dilinde öğrenim yapamamıştır. Sözü edilen yıllar, bir karanlık dönem olarak adlandırılabilir.

3. Sosyalist Yugoslavya Dönemi (1951-1999): Bu dönem, 1951 yılında Sosyalist Yugoslavya'da, Türklerin ana dili eğitimi hakkına yeniden kavuşması ile başlar ve 1999 yılında NATO'nun Kosova'ya müda-

halesine kadar devam eder. 1951 yılında Türkçenin, resmi dil olarak Kosova’da kabul edilmesi oldukça önemli bir gelişmedir. Buna karşılık, 1999 yılında NATO’nun müdahalesi sonucu Türkçenin resmî dil olarak kaldırılması ise bir o kadar acıdır.

4. BM Geçici Yönetim Organlarının ve Yerel Yönetim Organlarının Yönetim Dönemi (1999- 17 Şubat 2008): Bu dönem, 1999 yılında başlayıp günümüze dek devam etmektedir. Kosova’da çok uluslu toplumun ve demokrasinin oluşturulması için sivil toplum örgütlerinin etkin olduğu ve eğitim stratejilerini belirlediği görülmektedir (Topsakal ve Koro 2007: 19-20). Türkçenin resmî dil olarak kabul edilme sürecinde yapılan tüm başvurular bu yıllar içerisinde amacına ulaşamamıştır.

Bölgedeki sıcak gelişmeler dikkate alınacak olursa, bu dördüncü maddeye yeni bir madde daha ekleyebiliriz. Kosova Cumhuriyeti’nin, 17 Şubat 2008 tarihinde kurulması ile birlikte, Kosova’da yeni bir dönem başlamıştır. Uzun süreli ve istikrarlı bir biçimde devam edeceğine inandığımız bu dönemde, Türkçe eğitim ve öğretimin durumu henüz kesinleşmemiştir. Kurulan cumhuriyet rejimi çok yenidir. Çeşitli etnik gruplardan oluşan ve çok kültürlü bir yapı üzerine temellenen Cumhuriyet’in, Türkçeyi resmi dil olarak tanıyıp tanımayacağı belli değildir. Henüz anayasası oluşturulma aşamasındadır. Hal böyle olunca, bu ülkede azınlık olarak bulunan Türklerin durumunun gelecekte ne olacağı henüz belli değildir. Şu anda, BM Geçici Yönetim Organlarının ve Yerel Yönetim Organlarının eğitim konusundaki kararlarında bir değişme yaşanmamıştır. Hâlâ Türkçe, resmî dil olarak kabul edilmemektedir.

Kosova Özerk Bölgesinde¹, 20 Mart 1951 tarihinde alınan kararın, 1 Nisan 1951 tarihli resmi gazetede yayımlanması ile birlikte, Türkçe eğitim öğretim hakkının kazanılması ile başlayan ve günümüze kadar uzanan süreçte, Türkçe eğitim öğretim alanında pek çok adım atılmıştır.

Günümüzde eğitim sistemi, “yerel yönetimden kaynaklanan kimi problemleri”, “eğitici kadroların yetersizliği”, “müfredat programlarının tam ve yetkin olarak yapılamamış olmasını”, “okul sayısının azlığı ya da

¹1944 yılının Aralık ayında Tito Yugoslavyası olarak adlandırılan Yugoslavya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Karadağ, Sırbistan ve Makedonya adlı altı cumhuriyetten kurulmuştur. Sırbistan Cumhuriyeti’nde ise Voyvodina ve Kosova Özerk bölgeleri bulunmakta idi.

okulların sosyal şartlarındaki eksiklikleri”, “okullarda okutulacak ders kitaplarının ve eğitim araç gereçlerinin yetersizliği” ve zaman zaman da “ana dilinde özgürce ve huzur içinde eğitim yapılamamanın getirdiği sorunlar”ı içeriyor olsa da, temelde görebildiğimiz ve saptayabildiğimiz kadarıyla, Kosova, eğitim alanında, yönetici elit kadrolarını oluşturabilmiş durumdadır. İlk ve orta eğitim düzeyinde Kosova Eğitim, Bilim ve Teknoloji Müdürlüğünde müfettiş olarak çalışan Bedrettin Koro ve diğer öğretmenler ile öğretmenler; yüksek öğrenim düzeyinde Prof. Dr. Nimetullah Hafız, Prof. Dr. Tacida Hafız ve Prof. Dr. İrfan Morino ile bu bölgeye dışarıdan gelmiş ve görev yapmış öğretim üyeleri Yard. Doç. Dr. Cevdet Şanlı ve Dr. Cem Topsakal gibi tüm bu eğitim gönüllüleri, Türkçe eğitim üzerine bölgede ciddi çalışmalar yapmış ve saptamalarda bulunmuşlardır. Okullarda okutulacak müfredat programları çıkartılmış, ders kitapları eksik olsa da temin edilmiş, öğretmenler derneği aktif hâle getirilmiş, eğitim kurumları içerisinde bulunan durum saptanarak raporlar düzenlenmiş ve kitaplar yazılmıştır. Bu alanda yapılan son çalışmalardan birisi, Bedrettin Koro ve Cem Topsakal tarafından 2007 yılında çıkartılan *Kosova’da Yaşayan Türkçe Eğitim* isimli çalışmadır.

Yüksek öğrenim alanında da, Priştine Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, lisans ve yüksek lisans düzeyinde ders programlarını oluşturmuş, yeni uygulamalar ile Bolonya süreci içerisinde yer alan Üniversite sistemine geçiş için alt yapısını tamamlamış, üniversite akademik personelini hemen hemen yetiştirmiştir.

Özetle bu bilgiler ışığında denilebilir ki, Kosova’da Türkoloji eğitimi:

- a) Üniversite eğitim ve öğretim düzeyinde
- b) Bilimsel yayınlar düzeyinde
- c) Konferans ve diğer bilimsel faaliyetler düzeyinde olmak üzere üç kolda yapılmaktadır.

I. Kosova’da yüksek öğrenim aşamasında Türkoloji eğitimi öğretimi için ana merkez Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüdür. Ama geçmiş dönemlerde, yüksek öğrenim açısından duruma bir göz atacak olursak, Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü oluşana ve alt yapısını tamamlayana kadar şu gelişim süreci içerisinde geçmiştir.

Türkçe eğitim görebilme şansına 1951 yılında sahip olabilen Kosova Özerk Bölgesi, başlangıçta ilk ve orta okullarda Türkçe eğitim görme-ye/vermeye başladıktan sonra, sıra yüksek öğretime gelir. Zaman içerisinde, Türk okullarında öğrenci yetiştirecek yetkin kadro eksikliği sorunu ortaya çıkar. Bunun üzerine “Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesinin Halk Kurulunun, 20 Kasım 1957 tarihli ve 378 sayılı kararıyla, 1959 yılında, Priştine Yüksek Pedagoji Okulu” açılır (Topsakal 2006: 145). Bu okullarda, öğretmen yetiştirme temel amaçtır. 1962/63 öğretim yılında, Prizren’de, Cevdet Doda Yüksek Pedagoji Okulunda², Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü faaliyete başlamıştır. Yine aynı yıl Dimitriye Tucoviç Öğretmen Okulunda aralarında Türk öğrencilerin de bulunduğu bir karma sınıf açılır. Bir yıl sonra 1963/64 öğretim döneminde, bu kez Türk öğrencilerden oluşan bir Türkçe sınıf açılmıştır. (Topsakal ve Koro 2007: 37).

Prizren’deki Yüksek Pedagoji Okulundaki eğitim, 1964/65 öğretim yılına kadar devam eder. Bölüm, buradan 9 öğrenci mezun ettikten sonra 1965/66 öğretim yılında, Priştine’ye taşınarak Yüksek Pedagoji Okulu adını alır. Yüksek Pedagoji Okulu, 1973 yılına kadar öğretime devam eder ve bu tarihte kapanır (Topsakal ve Koro 2007: 37).

1972/73 öğretim yılında Priştine Üniversitesi, Felsefe Fakültesinde Şarkiyat Bölümü³, Türk dili ve edebiyatı alanlarında eğitim ve öğretime başlar. Ortak program içerisinde, Türkçe dersleri bu bölümün alt alanlarından birisini oluşturur. Bu bölümde yerli ve Türk olmak üzere şu hocaların ders verdiği bilinmektedir: Hasan Kaleşi, Süreyya Yusuf, Sebahat Mahmut, Mücahit Asım, Prof. Dr. Nimetullah Hafız, Süleyman Brina, Fetih Mehdiu, İsmail Ahmeti, İliyyaz Reca, Esat Durakoviç, Muhammet Muftaku, Haris Silayciç, Mehdi Polisi, Suzan Canhasi. Türkiye’den gelen eğitimciler ise, Dr. Şahmeran Baltacıoğlu, Dr. Güven Kaya ve Dr. Mustafa İsen’dir (Hüdaverdi 2001).

²Yüksek Pedagoji Okulu’nda ders veren eğitimcilerin isimleri şöyle sıralanabilir: Süreyya Yusuf, Süleyman Brina, Sebahat Mahmut ve Celal Laçin (Hüdaverdi 2001).

³“1972-1988 yılları arasında Felsefe Fakültesi bünyesinde Şarkiyat Bölümü faaliyet göstermiştir. Bu dönemde 200’den fazla mezun arasında 22 Türk öğrenci bulunmaktadır.” (Topsakal 2006: 145)

1988/89 öğretim yılında, Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesinde, bu kez Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü müstakil bir bölüm olarak açılır ve çalışmalarına başlar. İlk yıllarında, dünya dillerinden bir dil, “Pedagoji”, “Savunma ve Korunma” ve “Sosyoloji” gibi dersler, Sırpça verilirken; “Türk Dili”, “Türk Edebiyatı”, “Osmanlıca”, “Genel Edebiyat Kuramı”, “Türk Dili Tarihi”, “Türk Halk Edebiyatı”, “Türk Diyalektolojisi”, “Türk Dili ve Edebiyatı Metodiği” dersleri Türkçe olarak verilmektedir. 1999 yılında, Bolonya Anlaşması çerçevesinde bölümün ders ve düzeninde değişmeler olmuş yeni uygulamalar yapılmış, 2001-2002 eğitim öğretim yılında⁴ şu anda geçerlikte olan program yürürlüğe girmiştir (Hafız 2006: 134). Buna göre bölümün yapısı, 3+2 şeklinde yüksek lisans programını da içine alacak biçimde değiştirilmiştir. Bu programı başarı ile bitiren öğrenci doğrudan doktora programına kabul edilebilecektir.

2001-2002 eğitim öğretim yılında “Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesinde Türk dili, dünya dili olarak öteki dünya dilleri arasına girmiştir” (Hafız 2006: 183). Bu nedenle Kosova’da Türkçe eğitim:

1. Anadili olarak
2. Yabancı dil olarak
3. Dünya dili olarak üç yönde yapılmaya başlanmıştır (Hafız 2006: 184).

Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde, lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitim verilmektedir. Her iki program içerisinde zorunlu ve seçmeli statüde dersler bulunmaktadır. Bölümün lisans düzeyinde verdiği derslerin dökümü şunlardır:

Birinci sınıfta, “Türkçe Dilbilgisi”, “Osmanlı Türkçesi”, “Türk Edebiyatı”, “Sözlü ve Yazılı Anlatım”, “Edebiyat Kuramı”, “Türk Uygarlığı”, “Yabancı Dil”, “Arnavut Dili”, “Çocuk Edebiyatı”, “Bilgisayar”, “Psikoloji” ve “Türk Edebiyatı Üzerine Düşünceler” dersleri okutulmaktadır.

⁴Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bağımsız olarak 1988 yılında kurulmuş ve kurumsal yapısını düzenlemiştir. Bolonya eğitim sistemi sonrası, yapılan anlaşmalar ve uyum süreci sonunda, programda, eğitim ve öğretim sisteminde yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bizim buraya aldığımız program, 2001 yılı sonrasındaki yeni düzen dikkate alınarak hazırlanmıştır.

İkinci sınıfta, “Türkçe Dilbilgisi”, “Osmanlı Türkçesi”, “Türk Edebiyatı”, “Yabancı Dil”, “Türk Dünyası Edebiyatı”, “Tarihî Türk Şivele-ri”, “Osmanlı Tarihi”, “Öğretim Yönetimi”, “Felsefe”, “İkinci Yabancı Dil”, “Kültür Sosyolojisi” ve “Tercüme Teorisi” dersleri okutulmaktadır.

Üçüncü sınıfta, “Türkçe Dilbilgisi”, “Osmanlı Türkçesi”, “Diyalektoloji”, “Türk Dili ve Edebiyatı Metodolojisi”, “Türkiye Cumhuriyeti Tarihi”, “Genel Dilbilim”, “Stilistik”, “Sosyolinguistik”, “Mukayeseli Edebiyat” ve “Tercüme Uygulamaları” dersleri okutulmaktadır.

Son sınıfta öğrenciler, bir lisans bitirme tezi hazırlamakta ve bölümün öğretim üyelerine bu tezi önceden bırakarak incelemelerini istemektedirler. Bir başkan ve iki öğretim üyesi karşısında önceden incelenen tez, ardından savunulmaktadır. Bölümde 2004-2007 yılları arasında tamamlanmış 46 lisans tezi vardır.

Yüksek lisans programı, 2003-2004 eğitim öğretim yılında öğrenci kabul ederek öğretim programına başlamıştır. Program, üç yarı yıl ders ve bir yarı yıl tez dönemini kapsamaktadır. Yüksek lisans derslerini başarı ile tamamlayan öğrenci tez aşamasına geçme hakkını kazanmaktadır. Yüksek lisans dersleri zorunlu ve seçmeli statüdeki derslerden oluşmaktadır. Ders dökümü şu şekilde sıralanabilir:

Birinci dönem dersleri; zorunlu statüde olanlar, “Karşılaştırmalı Dilbilim”, “Anlambilim”, “Edebiyat Teorileri”, “Seminer Çalışması”. Seçmeli statüde olan dersler ise, “Türk Lehçeleri I”, “Osmanlı Metinleri”, “Halkbilim” ve “Dil Temasları”.

İkinci dönem dersleri; zorunlu statüde olanlar; “Edebî Araştırma Yöntemleri”, “Öğretim Yöntemleri”, “Toplum Dilbilimi”, “Seçilmiş Edebiyatçılar”, “Seminer Çalışması”. Seçmeli derslerin dökümü şöyledir: “XIX ve XX. Yüzyıl Türk Edebiyatı”, “Türk Lehçeleri II”, “Osmanlı Türkçesi Elyazmaları”.

Üçüncü dönem dersleri; zorunlu statüde olanlar, “Çağdaş Türk Edebiyatı”, “Bilimsel Çalışma Yöntemleri”, “Belagat”, “Seminer Çalışması”. Seçmeli dersler, “Ruhdilbilim”, “Türkoloji Tarihi”, “Tercüme Teorileri”, “Çağdaş Arnavut Dili”.

Şu ana kadar yüksek lisans düzeyinde tamamlanmış tezler şöyledir:

2008

Taner Güçlütürk, *Hasan Mercan ve Edebiyatı*

Enis Kervan, *Yanova Türkleri Halk Edebiyatı ve Folklor Zenginlikleri*

Bu bölümde, Türk öğrenciler kadar Arnavut ve Boşnak öğrencilere de Türkoloji üzerine eğitim verilmektedir. Prof. Dr. Nimetullah Hafız, Priştine Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün kurucuları arasında yer almaktadır. Şu andaki bölüm başkanı Prof. Dr. İrfan Morina'dır. Bölümde, İrfan Bey dışında tam zamanlı yerli öğretim üyeleri, yarı zamanlı öğretim üyeleri, TİKA tarafından görevlendirilen öğretim üyeleri birlikte çalışmaktadırlar.

Bölüm, öğretim elemanı açısından eksikliklerini büyük oranda tamamlamış görünmektedir. Priştine Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne alt yapı donanımı açısından bakıldığı zaman⁵, bilgisayar ve teknik ekipman tahsis edilmiştir. Yine bölümün bir kütüphanesi bulunmaktadır. Üniversite bir yer tahsis etmiş, TİKA burayı onararak tefriş ettikten sonra kütüphaneye 800 kitap bağışlamıştır.

Priştine Üniversitesi, Prizren Eğitim Fakültesi, Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü, Kosova'daki Türkoloji eğitimine dolaylı yönden destek veren önemli ikinci kurumdur. Bölüm, doğrudan Türkoloji ile ilgili bir eğitim vermemektedir. Bununla birlikte, derslerin Türkçe yapılması ve ana dili derslerinin ağırlıklı olarak müfredat programında bulunması, bölgedeki Türkoloji eğitimini desteklemektedir.

1989/90 öğretim yılında, Prizren'deki Cevdet Doda Yüksek Pedagoji Okulunda Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü açılır. 1992/93 öğretim yılında, Prizren'de, Öğretmenlik Fakültesinin açılması sonucu bölüm kapatılır. (Topsakal ve Koro 2007: 37) Bu bölümün devamı sayılabilecek, Priştine Üniversitesi, Prizren Eğitim Fakültesi, Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü, 2003/04 eğitim öğretim yılında öğretime başlamıştır. Bölümün kuruluşunda, Kosova Demokratik Türk Partisi, Bölge Eğitim

⁵Savaşın sonra Priştine'de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bir yıl kapalı kalmış, 2000-2001 eğitim öğretim yılında yeniden açılmıştır. Türk Eşgüdüm Dairesi ve Türk KFOR (Birleşmiş Milletler Barış Gücü)'u maddi destek vererek bölüme derslik ve kütüphane yaptırmıştır. Yönetim öğretim üyeleri için oda tahsis etmiştir. Günümüzde Kosova yüksek öğretim kurumlarına TİKA destek vermektedir (Topsakal ve Koro 2007: 158).

Dairesi, Kosova Türk Öğretmenler Derneği, Yeni Dönem Medya grubu ve bölgedeki diğer Türk kurumlarının önemli katkıları olmuştur.

Bölümün dört yıllık lisans ders programı, Kosova Eğitim programı dahilinde, Eğitim Fakültesindeki diğer bölümlerle birlikte planlanarak, eşgüdüm içerisinde düzenlenmiş ve ortak bir payda oluşturulmuştur. Eğitim dili Türkçe olmakla birlikte, derslerin isimleri, saatleri ve içerikleri hakkında, tüm bilgi ve detaylar, Priştine Üniversitesi koordinatörlüğü tarafından belirlenmektedir. Bu program, Eğitim Fakültesinin diğer bölümleri ile (Arnavutça Sınıf Öğretmenliği, Boşnak Sınıf Öğretmenliği, İngilizce Sınıf Öğretmenliği) paralellikler göstermektedir.

Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümünde tüm dersler, zorunlu ve seçmeli olarak verilen iki yabancı dil dersi hariç (İngilizce, Arnavutça), Türkçe olarak yapılmaktadır. Sınıf öğretmenliği alanında eğitim, TİKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı) kanalı ile Türkiye’den gelen öğretim üyeleri tarafından yapılmaktadır. Diğer yandan ihtiyaç dahilinde, çoğu Türkiye’de öğrenim görmüş, bilgi ve görgülerini Türkiye’de arttırmış, İstanbul Türkçesi konuşan yerli öğretim üyelerinden destek alınmaktadır.

Priştine Üniversitesi, Prizren Eğitim Fakültesi, Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümünde, sadece lisans programında eğitim öğretim programı uygulanmaktadır. Bölümün, Yüksek Lisans ve Doktora programı henüz bulunmamaktadır.

Dört yıl ve sekiz sömestre olarak eğitim veren lisans programında, teorik ve uygulamalı olmak üzere, iki şekilde dersler bulunmaktadır. Teorik dersler de, zorunlu ve seçmeli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mecburi meslek uygulaması adında verilen staj dersi, uygulamalı dersler kapsamındadır. Dönüşümlü olarak her sınıf, sıra ile, staj görmek için⁶, ilköğretim ve liselere gitmekte, bilgi ve görgülerini arttırmaktadır.

Zorunlu dersler arasında, genel başlıklar halinde verilecek olursa, “Anadili” (Türkçe), “Edebiyat”, “Yabancı Dil” (ikinci yabancı dil öğretimi seçmelidir), “Matematik”, “Bilgisayar Bilimleri”, “Sosyal Bilimler”, “Fen Bilgisi”, “Sağlık Bilgisi”, “Tarih”, “Eğitim Bilimleri”, “Müzik”, “Beden Eğitimi ve Spor” dersleri bulunmaktadır. Bu ana başlıklar, çeşitli

⁶Öğrenciler, ikinci sınıfta iki, ikinci sınıfta dört, üçüncü sınıfta altı, dördüncü sınıfta sekiz hafta staj dersi görmektedir.

alt alanları kapsamaktadır. Bir örnek verecek olursak, Anadili dersi (Türkçe) ilk iki yıl, zorunlu statüde bulunmaktadır. Bu başlık altına toplayabileceğimiz diğer dersler, sınıflandırarak söyleyecek olursak, kompozisyon bilgisi dahilinde, “Akademik Öğretim ve Yazı Becerileri”, “Akademik Yazı ve Dil Kültürü”, edebiyat konularında, “Milli Edebiyat Tarihi”, “Çocuk Edebiyatı”, “Anadili Metodolojisi”, “Halk Edebiyatı” (seçmeli), “Drama-Tiyatro” (seçmeli) gibi dersler bulunmaktadır.

Öğrenciler dört yıllık lisans programını başarı ile tamamladıkları zaman, bir mezuniyet dosyası hazırlayarak (portföy), öğretim üyelerinden oluşan bir kurul önünde bitirme sınavına girmektedir. Ancak bu sınavı başardıkları zaman mezun olabilmektedirler.

II. Türkoloji eğitimi sadece üniversite eğitimi ile sınırlamak eksik kalacaktır. Kosova’da Türkoloji eğitimi, “bilimsel yayınlar düzeyinde” ve “konferans ve diğer bilimsel faaliyetler düzeyinde” olmak üzere iki koldan daha ilerlemektedir. Bölgede, Türkoloji üzerine kayda değer akademik anlamda iki türlü çalışma bulunmaktadır. Birincisi uluslararası platformda düzenlenen Türkoloji Sempozyumları, diğeri ise akademik düzeyde uluslararası platformda çıkartılan bir dergidir.

Kosova’da Türkçe eğitimin yapılmaya başlandığı 1951 yılından sonra Türkçe yayınlarda hem sayıca hem de nitelik olarak göz doldurur bir artış yaşanır. Örnek verecek olursak, *Tan* gazetesi 1965 yılında, Priştine’de çıkmaya başlar. Öteki süreli yayınlar şöyledir: *Çevren* (1973) dergisi, bir edebiyat ve kültür dergisidir. *Kuş* (1979) çocuk dergisi, *Çığ* (1990) dergisi bu dönemin yayınları arasındadır. Bay yayınları arasından *Bay* (1994) adıyla bir kültür, yazın, sanat dergisi; *İnci* (1995) adıyla bir çocuk dergisi; *Genç Bay* (1996) adıyla da bir gençlik dergisi çıkar. Doğru Yol Derneği yayınları arasından *Doğru Yol/Esin* (1971); *Filiz* (1987) çocuk dergisi yayımlanır. Bu yayınları, öteki dernek ve kuruluşların etkinlikleri de izler. Saydığımız tüm bu isimler, Kosova edebiyat ve kültür tarihinin önemli boşluklarını tamamlamakla birlikte, bir ölçüde *Çevren* dergisini dışarıda tutacak olursak, akademik düzeydeki kültür ve edebiyat dergilerinin çıkması için 2000’li yılları beklemek gerekecektir. Bunlar arasında öncelikle *Bal-Tam Türklük Bilgisi Dergisi*’ni saymak gerekmektedir.

Bal-Tam Türklük Bilgisi Dergisi, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi⁷ tarafından 2004 yılından itibaren Mart ve Eylül ayları olmak üzere, yılda iki kez, Prizren’de yayımlanmaktadır. Derginin sahibi, Bal-Tam Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi adına Prof. Dr. Tacida Zubçević Hafız’dır. Sorumlu yazar ise, Prof. Dr. Nimetullah Hafız’dır.

Bal-Tam Türklük Bilgisi Dergisi, uluslararası kaydı Paris’te yapılmış hakemli bir dergidir. Başta Türkoloji olmak üzere, Türkoloji ile yan alanlardaki disiplinlerde (tarih, folklor, etnoloji vd.) yazılmış özgün, daha önce bir yerde yayımlanmamış makaleleri, projeleri ve Türkolojiye hizmet etmiş Türkologların biyografileri ile onların bibliyografyalarını yayımlanmaktadır.

Şu ana kadar toplam yedi sayısı yayımlanmıştır: Bal-Tam Türklük Bilgisi I, Mart 2004’te yayımlanır ve “T.C.’nin 80 Yıldönümüne Armağan” olarak sunulur. Derginin ikinci sayısı Mart 2005’te, üçüncü sayısı Eylül 2005’te, dördüncü sayısı Mart 2006’da, beşinci sayısı Eylül 2006’da, altıncı sayısı Mart 2007’de ve yedinci ve son sayısı Eylül 2007’de yayımlanmıştır.

Dergi, Türk ve Balkan edebiyat ve kültürü üzerine önemli yazıları içermektedir. Akademik bakış açısı ile seçilen ve alanında uzman hakemler tarafından denetlenen yazılar Kosova kültür tarihinde önemli bir boşluğu tamamlamaktadır.

Kosova halkı genel olarak elit ve entelektüel faaliyetleri sosyal yaşamın içerisine sokmayı başaramıştır. Özellikle Prizren’de hemen her hafta bir anma toplantısı yapılmakta, edebiyat ve kültür meseleleri/olayları, güncel yaşamın içerisinde canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Kosovalılar gerek kendi yazar ve şairlerini, gerekse Türkiye ve Türk dünyasından önemli yazar ve şairleri tanıyıp tanıtmak konusunda önemli adımlar atmışlardır. Bununla birlikte günlük olarak yaşanan bu faaliyetlerin büyük bir çoğunluğu, ya edebiyat dünyasına popülist bir yaklaşımın ürünü olmakta ya ulusallık sınırları içerisinde kalmakta ya da yapılan faaliyetler yazılı metin haline dönüştürülerek yayımlanma imkanı bulamadığından kalıcı olamamaktadır. Uluslararası platform içerisinde düzenlenen sempozyumlarda, Kosova ve Türkoloji başlıkları, Balkan Araştırmaları kapsamında yer almaktadır. Türkiye’de ve diğer Balkan ülkele-

⁷Geniş bilgi için bakılabilir: www.baltam.net

rinde, bu ve benzeri başlıklar altında düzenlenen sempozyumlar bir yana bırakılacak olursa, bugüne kadar Kosova merkezli yapılan uluslararası sempozyumlar belirleyebildiğimiz kadarıyla şöyle sıralanabilir:

Bal-Tam Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi uluslararası sempozyumlar düzenlemiştir. Merkez, bugüne kadar toplam dört uluslararası sempozyum organizasyonu yapmıştır. I. Uluslararası Balkan Türkolojisi Sempozyumu⁸, 28-30 Eylül 2001 tarihinde Prizren’de yapılır. II. Uluslararası Balkan Türkolojisi Sempozyumu⁹, 3-5 Eylül 2002 tarihinde Bosna Hersek’in Mostar kentinde, III. Uluslararası Balkan Türkolojisi Sempozyumu¹⁰, 8-12 Eylül 2003 tarihinde Karadağ’ın Kotor şehrinde düzenlenir. Dördüncü sempozyum, 3-7 Aralık 2007 tarihinde, Hırvatistan’ın başkenti Zagreb’te, IV. Uluslararası Güneydoğu Avrupa Türkolojisi¹¹ adıyla yapılır.

Başka bir kanaldan Kosova’da düzenlenen son sempozyum, 2007 yılının sonlarında Priştine’de yapılır. Priştine Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi, TİKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı) sponsorluğunda, 6-8 Kasım 2007 tarihlerinde, Priştine’de, “Balkanlar ve Türkler” başlığını taşıyan “I. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Kongresi”ni¹² başlatırlar. Sempozyumda, Türkiye’nin çeşitli üniversitelerinden, Priştine Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyelerinden ve Balkan ülkeleri ile Avrupa ülkelerinden Türkoloji üzerine çalışan bilim adamları tarafından toplam kırk bildiri sunulur.

⁸ Sempozyuma toplam 41 bilim adamı katılır.

⁹Sempozyum Mostar Halk Müzesi salonlarında yapılır. Burada, Kosova, Türkiye, Bulgaristan, Bosna Hersek, KKTC, Azerbaycan, Makedonya, Romanya, Hırvatistan, Arnavutluk, Yunanistan, Karadağ ve Almanya gibi çeşitli ülkelerden 89 bilim adamı bildiri sunmuştur.

¹⁰ Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi ve Karadağ Tarih Enstitüsü işbirliği ile düzenlenen sempozyumda, beş seksiyonda toplam 53 bildiri sunulur.

¹¹Sempozyuma, Türkiye, Kosova, Makedonya, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Bosna Hersek, Hırvatistan, Kıbrıs, Azerbaycan, Rusya ve İngiltere’den toplam 80 bilim adamı katılmıştır.

¹²Geniş bilgi için bakılabilir: www.turkiyat.gazi.edu.tr

III. Sonuç olarak, Kosova’da Türkoloji eğitiminin, yukarıda verdiğimiz bilgilerden yola çıkarak bir gelenek oluşturabilecek nitelikte olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, eleştirilecek yanları da sıralamalıyız.

Kosova’da tek bir üniversitede yapılan Türkoloji eğitimi, bir kolda merkezi bir sistemde yapılamamaktadır. Bunun pek çok nedeni bulunmaktadır. Bölgenin siyasi ve sosyal yapısı ile ekonomik durumu, eğitimde belirleyici niteliğini ve gücünü hâlâ korumaktadır. Dolayısıyla eğitimin yapılandırılmasında söz sahibi olunca, Kosova Eğitim ve Bilim Müdürlüğü, Üniversitedeki diğer bölümler, TİKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı), bölgedeki dernekler ve çeşitli kurumlar karşı karşıya gelmek zorunda kalmaktadır. Tüm bu kurumların birbirleri ile bağlantısı ve eşgüdümünü sağlamanın sıkıntıları düşünüldüğü zaman yüksek öğretim kurumlarındaki kaos daha iyi anlaşılabilir. Diğer yandan öğretim üyeleri, üniversite dışında da görev yapmak durumunda kalmaktadır. Hal böyle olunca, eğitimin kalitesinde zaman zaman düşüşler yaşanmaktadır. Bu durumda tam zamanlı ve yoğun bir eğitim programı uygulanamamaktadır.

Tüm bu çoklu bakış açısına, bir de üniversitede Arnavut yönetiminin kuralları ve yönetmelikleri eklendiği zaman, üniversite eğitimi, alt yapısı, öğretim üyesi, öğretim üyelerinin yayın yapmaları, sempozyum ve edebi faaliyetler içerisinde yer almaları olumsuz bir gelişme olarak ilave edilebilir.

Son olarak denilebilir ki Kosova’da yapılan Türkoloji eğitiminin çok yönlü çalışılmasına ve geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Arnavut, Sırp ve Makedon dillerini bilen ve Türk edebiyatı ile yapılacak karşılaşmalı edebiyat çalışmalarını sentez haline getirebilecek programın bir an önce başlatılması azımsanmayacak derecede önemlidir. Şu aşamada bu kadar yoğun çalışmaların yapılmadığı ve uygulamaya geçilemediği hatırlatılmalıdır. Çünkü, Türkiye’deki Türkolog ve tarih çalışanlarının, siyaset bilimcilerinin, uluslararası ilişkiler ve dış işleri uzmanlarının, stratejistlerin, 1912 sonrası Kosova edebiyatını, tarihini, kültürünü, dış ilişkilerini ... tanımak ve tanımlamak açısından, bölge araştırmacılarının desteğine ihtiyaçları bulunmaktadır. Buna karşın Kosova’da ihtiyacı karşılayacak derecede öğretim üyesi ve yayın bulunmamaktadır.

Bilinmelidir ki, anadilinde eğitim, o dilin edebiyatı, tarihi, sanatı ve kültürünü öğrenmek, milli bilincin oluşmasında, genel değerlerin akta-

rılmasında, ülkenin birlik ve beraberliğinin sağlanmasında, kültürel mirasın korunması ve aktarılmasında hayati önem taşımaktadır. Türkçenin konuşulduğu her yerde, Türk dili, edebiyatı ve tarihinin öğretimi bu açıdan bir lüks değil, zorunluluk olarak kabul edilmelidir. Kosova; Türkoloji eğitimi açısından bu bağlamda önemli merkezlerden birisidir.

Kaynaklar

- Hafız, Nimetullah (2006). “Eski Yugoslavya Bölgelerinde Türkçe’nin Eğitimi”. *BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi*. 4, Mart: 182-188.
- Hafız, Nimetullah (2006). “Kosova’da Türkçe’nin Eğitimi”. *BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi*. Eylül: 130-141.
- Hüdaverdi, Nevzat (2001). “Priştine’de Yüksek Eğitim”, *Priştine’de Türkçe Eğitim*. Priştine: KFOS (Kosova Açık toplum Vakfı/Kosova Fondation For Open Society) Yayını. 201-204.
- Komisyon (1999). *Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni Bildiriler*. Ankara: TDK Yayınları.
- Komisyon (2005). *Kosova’da Türkçe Eğitim, Sorunları ve Çözümleri*. Prizren: Kosova Türk Öğretmenler Derneği Kitap Yayınları No: 1.
- Şanlı, Cevdet (2004). “Kosova’da Türkçe Eğitim ve Öğretim”. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II*. 2733-2757. 20- 26 Eylül 2004, Ankara: TDK Yayınları.
- Topsakal, Cem (2006). “Kosova Türk Toplumu İçin Öğretmen Yetiştirme”. *BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi*. 5, Eylül: 142-160.
- Topsakal Cem ve Bedrettin Koro (2007). *Kosova’da Yaşayan Türkçe Eğitim*. Prizren: Bay Yayınları.
- Zoba, Alaaddin ve Cem Topsakal (2007). “Çoklu Zekânın Eğitimde Uygulaması (Prizren Eğitim Fakültesi Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü Örneği)”. *BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi*, 7, Eylül: 139-182.